

Erdemli Bir Sapma Şekli Olarak Siyaset

Hasan Yücel Başdemir

Doç. Dr. | Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi

Erdemli Sapma Nedir?

Geçen yazımda siyasetin erdemli bir sapma olduğunu yazmıştım. Bir sapmanın erdemli olabilmesi için temel ilkelerin çiğnenmiyor olması gerekir. Burada temel ilke ahlakıdır. Siyasetteki sapma, ahlaken hatalı davranış gibi görünse de aksine makro bir ahlaki kod oluşturmak anlamına gelir. Ahlak-siyaset ilişkisini ve bu makro kodun ne olduğunu anlamak için en iyi örneği, geçen hafta İstanbul'daki LBGT toplantısından alabiliriz.

Eşcinsellik, İslam dininin açıkça yasakladığı ve yaygın ahlaki kabuller açısından da hoş görülmemeyen bir davranıştır. Böyle bir davranışı normalleştirmeye çalışmak dinen yasak ve ahlaken de hoş değildir. Meseleye bu şekilde bakınca bu tür davranışların yanlış olduğunu; dini ve ahlaki hayata uygun olmadığını; eşcinselliği alenileştirme çabalarının da gayri ahlaki olduğunu söylemek, benim ve benim gibi düşününlerin ahlaki vazifesidir.

* "Erdemli Sapma nedir?", 02.07.2015; "Bir Erdemli Sapma Şekli Olarak Siyaset", 26.06.2015, *Yeni Söz Gazetesi*

Ahlak ve siyaset arasında ayırım tam da bu meşru karşı duruşun hemen ardından başlar. Ahlak, tasvip etmediğiniz hayat tarzlarına karşı bir duruş sergilemeyi gerektirir. Ancak bu duruş, nasıl olmalıdır? Yıkıcı olabilir ve şiddet içerebilir mi? Ahlaken beğenmediğimiz insanlara karşı düşmanlık besleyebilir miyiz? Sizinle aynı toplumda yaşayan ve sizin tasvip etmediğiniz davranışlara sahip insanların toplumdaki, mahalledeki, sokaktaki varlığını sorgulayabilir miyiz? Bu sorulara aranacak cevaplar, ahlak ve siyaset arasındaki ince ve dengeli çizgiyi gözler önüne koyabilir.

Davranışlarını beğenmediğiniz ve tasvip etmediğiniz insanlara karşı şiddet, onların bizimle beraber aynı toplumda yaşama meşruiyetini sorgulama ve varlıklarını inkâr da gayri ahlaki durumlardır. Ahlakın bize yüklediği mesuliyetlerin birincisi, kötü davranışlardan uzak durmak; ikincisi, yanlış olduğunu düşündüğümüz davranışın yanlış veya kötü olduğunu söylemek ve üçüncüsü de başkalarını iyi davranışlara davet etmektir. Bu davetin de belirli kuralları vardır. İnsanları iyiliğe davet ederken Ebu Cehil'in Müslümanlara davrandığı gibi davranmak, Müslümanca bir tavır olmasa gerekir.

Bizim toplumumuzda çoğu zaman beğenmediğimiz hayat tarzlarına karşı tutumumuz ahlaki değil obsesif bir tavır şeklinde olmaktadır. Başörtülülere beğenmeyenlerle aynı ortamda bulunmak istemeyen, hatta cumhurbaşkanı sıfatıyla "Suudi Arabistan'a gitsinler" veya başbakan sıfatıyla "haddini bildirin şu kadına" denilen tutumlarda ortaya çıkan durum, obsesyondan başka olsa olsa nefret olabilir. Obsesyon bir hastalıktır; size kötülüğü dokunmayanlara karşı nefret ise ahlaki zaaftır.

Ahlak, iyi hayat tarzınızı yaşamayı, yaymayı ve kötü olanlardan uzak durup başkalarını da uyarmayı ve alıkoymayı öngörür. Buna İslami literatürde "emr-i bi'l-maruf, nehy-i ani'l-münker" denmektedir. Hz. Peygamber (S.A.V.), "Bir kötülük gördüğünüzde onu elinizle düzeltin, eğer elinizle düzeltemiyorsanız dilinizle düzeltin. Şayet dilinizle de düzeltilmiyorsanız kalbinizle buğzediniz. Bu ise imanın en zayıf derecesidir." buyurmaktadır. Kötülükle mücadele etmenin üç yöntemi burada sıralanmıştır. Çoğu zaman bu hadis, her kötülüğü kaba bir müdahale ile ortadan kaldırma olarak yorumlanmıştır. Eğer böyle olsaydı Allah (C.C.) ayeti kerimede Resulüne, "Sen yalnızca öğüt vericisin; onlara karşı zorbalık yapacak değilsin." (Ğaşiye21-22) demezdi.

Bu ayetin açık mesajına karşı çıkanlar, nesh teorisine başvurarak ayetin hükmünün ortadan kalktığını ifade ederler. Bu doğru bir nesh anlayışı değildir. Ayetlerin hükmü nesh ile tamamen ortadan kalmaz, ancak icmâ (ümmetin ittifakı) olarak hüküm ertelenebilir. Geleneksel Hanefi-Maturidinesh anlayışı bu şekildedir. Bu nedenle "elle düzeltme" meselesi, eğer bir kimse-

ye karşı açık bir zulüm varsa inanan kişi, öncelikle onu eliyle düzeltmelidir. Bunun kim olduğuna, neden zulüm gördüğüne bakmadan bunu yapmalıdır. Eşcinsele karşı da bir zulüm varsa buna karşı durmak, mü'minin vazifesidir. Bu, eşcinselliği savunmak anlamına gelmez. Burada ikincil türden ahlaki kodlarla karşı karşıyayızdır.

İkincil kodlar siyasetin kodlarıdır ve siyasal kodlar, birincil kodlardan bir sapmayı ifade eder. Birincil kod, eşcinsele yanlış bir şey yaptığını söylemekten ikincil kod, ona karşı yapılan haksızlığa karşı durmaktır. Bu nedenle buradaki sapma, ahlaka aykırı bir durum ortaya çıkarmaz. Bu nedenle de erdemli bir sapma olarak kabul edilir: Beğenmediğiniz, hoşlanmadığınız bir hayat tarzına karşı yapılan haksızlığa karşı durmak. Onların insani haklarını savunmak. Siyaset bir feragat sistemidir ve bu feragat, hem bir sapma hem de bir fazilettir. Birçok kişinin zihninin bunlara yatmayacağını farkındayım: Sanırım üzerine çok daha fazla yazmak ve konuşmak gerekecek. Birkaç açıklama daha yaparak bitireyim.

Siyaset, yapay değerler oluşturur. Siyaset de bir değer oluşturma şeklidir. Ancak siyasi değerler, ahlaki ve dini değerler gibi varoluşsal değildir. Yani bireylerin can-ı gönülden bağlı kalmak istediği birincil hayat amaçlarına dayanmaz. Aksine siyasi değerler, zımni bir pazarlığın sonucudur ve uzlaşuya dayalı olarak ortaya çıkar. Siyasetin değerleri, benim olmazsa olmaz bireysel değerlerim ya da bana heyecan veren, gönülden bağlı olduğum değerler değildir.

Uzlaşım sal değerler bir arada barış içinde yaşamak için ortaya çıkan değerlerdir. Bunlar bizim bireysel, ahlaki veya dini dünyamıza dayanabilir de dayanmayabilir de; bunlara dayanıyor olması sadece siyasi şanstır. Onları kıymetli yapan şey de bizim varoluşsal değerlerimize dayanıyor olmaları değildir. Siyasi ilkelerin değeri, dayandıkları referans sisteminden kaynaklanmaz. Onların değeri, uzlaşım sal olarak elde edilmiş olmalarından ve işlevlerini yerine getirmelerinden ileri gelir. Eğer bunlar toplumsal barışı sağlıyor ve çatışmayı engellemede işlev görüyorsa bu ilkeler değerlidir. Kaynakları, onları değerli yapamaz. Onların özellikleri hemen değişebilir olmasıdır. Bu nedenle dinin taabbudi siyasi ilkelerinin olduğunu iddia etmek bir mantık hatasıdır. Bir arada yaşama ilkeleri doğaları gereği, değer verdiğimiz dünya görüşünden karşılıklı ve samimi olarak feragat etmekle ortaya çıkar.

Erdemli Sir Sapma Şekli Olarak Siyaset

Evet, siyaset bir sapmadır. Bu nedenle toplumda bazı insanlar ona endişe ile bakar; siyaseti, hayat tarzından fedakârlık etme, taviz verme olarak algılar. Tabi bu bakış açısı belirli türden bir siyasi düşünceye ait. Başka bir anlayış da vardır ki o da siyaseti, praksis olarak görür: Sürekli ve daima kendi hayat tarzını başkalarına kabul ettirmek için çalışmak, kendi amaçlarını gerçekleştirmek için mücadele etmek. Bu ikincisi gerçekte kötü bir şey değildir ama siyaset de değildir, bir diyalektiktir (cedel) ve bu yöntem daha ziyade siyasetin değil ahlak ve dini inancın yöntemi. Başkalarını kendi iyilerinize çağırabilir, onları bildiğiniz doğru yola iletmek için praksis yapabilirsiniz. Böyle olduğu sürece hayat amaçlarınızı başkalarına da aktarmak için yaptığınız şeyler iyi ve gerekli ancak siyasete dönüştüklerinde kötü ve tehlikeli hale gelirler.

Siyasetin işlevi toplumsal barışı sağlamaktır. Siyaset uzlaşma ve fedakârlıktır, hayat tarzlarından bazen taviz vermeyi gerektirir. Hz. Muhammed'in Hudeybiye anlaşmasında metindeki "Allah'ın resulü" ifadesinin sildirmesine razı olması, siyaset için bir örnektir. Siyasete ihtiyaç duyarız çünkü onun yerine koyabileceğimiz bir şey de yoktur. Aksi takdirde toplumu tek amaç etrafında toplamanız gerekir. Bunun bedeli ağırdır ve bu çoğu zaman şiddete yol açar ve daha büyük bir sapma biçimine dönüşür.

Peki, eğer bir sapma ise neden siyasete ihtiyaç duyuyoruz? Bunu birlikte yaşamak ve bir arada yaşamak şeklindeki pedagojik bir ayrımla anlatmak mümkün.

"Birlikte yaşamak" ve "bir arada yaşamak" insanların bir mekânı ortak olarak iki farklı şekilde kullanma biçimlerine işaret ediyor. Bazen bir mekânı paylaşmak için ahlaki ilkeler veya dini değerler yeterli olur, bazen de bunlar yeterli olmaz; siyasetin değerlerine ve hukukun yaptırımlarına ihtiyaç duyulur. Eğer bir toplumdaki insanlar, sorunlarını ahlaki yollarla çözebiliyorlarsa birlikte yaşamaya devam ederler. Bu sorunlar, çok köklü değildir. Toplum ortak, asgari bazı kural ve değerleri benimsiyor ve tahribata yol açacak çatışmalar olmuyorsa burada insanların birlikte yaşadığından bahsedebiliriz. Bu aslında evdeki, mahalledeki, pazardaki, köydeki, derneklerdeki, ibadethanedeki yaşama biçimidir.

Birlikte yaşamak ahlaki bir fazilettir. İnsanlar, hayatlarını iyileştirmek ve mutluluklarını artırmak isterler. Bunun için ortak mekânları, ortak amaçlar için kullanırlar. Birlikte yaşamak, hayata renk katar ve onu kolaylaştırır. Bizim gibi düşünen ve yaşayan insanlarla daha mutlu olabiliriz. Fakat insanlar her zaman birbirlerine karşı bu duygularla yaklaşmazlar. Aynı mekânlarda

bulunmayı istemezler ama mekânı paylaşmaya mecbur kalabilirler. Bu durumda onlar, birlikte yaşamazlar ama “bir arada” yaşarlar.

Bu açıdan birlikte yaşamakla bir arada yaşamak arasında fark vardır. Birlikte yaşamak, arzu edilen istenen ahlaki bir değerdir. Beraber yaşamamanın en iyi şekli, “birlikte yaşamak”tır. Fakat çatışmaların olduğu ve bu çatışmaların toplumsal hafıza ve ahlaki birikimle çözülemediği yerler ve durumlar vardır. Ahlak ve toplumsal hafıza, sorunları çözmeye yetmez. Bu durumlarda devreye siyaset ve siyasetin değerleri girer. Bir arada yaşama, bu türden bir beraberliktir. Birlikte yaşayamadığımız zaman ya şiddet ortaya çıkar ya da ayrı yaşamak için göç ederiz. Bir arada yaşama beraber yaşamamanın “en iyi” yolu değildir ama “ikinci en iyi” yoludur. Bir arada yaşamak, birinci en iyiden yani birlikte yaşamaktan bir sapmadır. Fakat bu sapma, mutluluğu ve barışı artırdığı gibi, en azından artırmaya bile onları sürdürmeyi ve korumayı sağlar. Bu nedenle o, erdemli bir sapmadır, ikinci en iyidir (ehven-i şer).

Siyaset “birlikte yaşamak” için zorunlu olarak ihtiyaç duyulan bir şey değildir ama “bir arada yaşamak” için gereklidir. Birbirinden farklı hayat tarzları, inançları ve beklentileri olan insanlar, aralarında belirli ilkeler üzerinde anlaşarak kişisel amaçlarının peşinden koşmaya devam ederler. Birbirlerinin hayat amaçlarını beğenmeseler de onlara tahammül göstermenin kendilerinin de tahammül görmesi için iyi bir yol olduğunu kabul ederler. Bu uzlaşma, zımnın de olsa sağlandığında ortaya siyasi ilkeler çıkar. O halde siyasetin bazı ilkeleri, bir arada yaşamamanın da ilkeleridir. Bir arada yaşama ilkeleri, araçsaldır, varoluşsal değildir. Onlar, toplumun ürettiği tecrübeden çıkar; değerini bu tecrübeden alır ama meşruiyetini bu tecrübeden yani bir dünya görüşünden, ideolojiden ya da dinden almaz; barışı sağlamadaki ve bir arada yaşamaya imkân vermedeki işlevinden alır. Elbette milli, manevi, dini, bilimsel ve kültürel değerler, bir arada barış içinde yaşama bilincine önemli katkılar sağlarlar ama tek başlarına bir arada yaşamamanın formüllerini vermeye yetmezler. Çünkü siyaset tam da değer verdiğimiz şeylerden karşılıklı olarak fedakârlık ve feragat etmekle gelişen bir değer alanıdır.

Bir arada yaşamaya yardım edecek ilkelerin ortaya çıkması, öncelikle bir barış dilinin oluşmasına bağlıdır. İnsanlar, bu dili birlikte konuşarak inşa ederler. Bir arada yaşamak için önce birlikte konuşmayı başarabilmek gerekir. Bu dil inşa edilemediğinde bunun yerine bir tahakküm dili ortaya çıkar.

Türkiye'nin bir arada yaşama sorunları, büyük oranda bu tahakküm kültüründen kaynaklanır. Bu kültür bizi, birlikte konuşmaktan, kendi sorunlarımıza odaklanmaktan alıkoymuş hatta kendimizden uzaklaştırmış ve bizi başkalarının sorunlarıyla ilgilenmeye itmiştir. Çoğu zaman kendimizle ilgi-

li konuşamadığımız için başkalarının sorunlarını konuşmaya ve başkalarının toplumsal hafızasını tekrarlamaya devam etmişizdir. Bunun tipik örneği, Türkiye’de siyaset bilimcilerinin Türk siyasi hayatını çalışmak yerine Avrupa kültürünü çalışıyor olmaları ve buraya ait sorunlardan bihaber kalmalarıdır.

Son bir hatırlatma ile bitireyim: Duruma böyle bakarsak dostlarla siyasi çatışma yaşamak, siyaseti hiç anlamamak demektir. Elbette siyaset bir açıdan bakıldığında ailede ve mahallede de varlığını bir dereceye kadar hissettirir ama siyaset dostlar arasında gerekli olmaya başlamışsa dostluk bitmeye de başlamış demektir. “Birlikte” siyasi analiz yapmak bundan başka bir şeydir tabi.